

ХУЛОСАИ

Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-035 дар заминаи Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав

Парвандаи аттестатсионии № 1

қарори шӯрои диссертатсионӣ аз 11.01.2020, протоколи № 1

Дар бораи Мухторов Лутфулло Тахирович, шахрванди Ҷумҳурии
Тоҷикистон додани дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ.

Диссертатсия дар мавзӯи «Методикаи истифодаи барномаҳои компютери
такмилдодашуда дар ташаккули тафаккури эҷодии донишҷӯёни ихтисоси
физикаи донишгоҳҳои педагогӣ» (дар асоси маводҳои муассисаҳои таҳсилоти
миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон) дар шакли дастхат аз рӯи ихтисоси
13.00.02 – назария ва методикаи омӯзишу парвариш (методикаи таълими
физика) Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-035, дар заминаи Донишгоҳи
давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав (735140, шаҳри Бохтар, кӯчаи Айнӣ
67) ба ҳимоя қабул карда шуд.

Унвонҷӯ Мухторов Лутфулло Тахирович, соли таваллудаш 1952, соли
1974 Университети давлатии Тоҷикистон ба номи В.И. Ленин (Донишгоҳи
миллии Тоҷикистон)-ро бо ихтисоси физик, физик-назариётгӣ бомуваффақият
хатм намудааст. (Диплом Я №770020 аз 24.06.1974с. № 6).

Ҳоло ӯ дар вазифаи саромӯзгори кафедраи технологияҳои иттилоотӣ ва
фанҳои физикаю математикаи филиали Донишгоҳи технологияи Тоҷикистон дар
шаҳри Исфара кор мекунад.

Шаҳодатномаи №18-53 оид ба супоридани имтиҳонҳои минимуми
номзадиро аз фанҳои забони хориҷӣ (англисӣ) дар таърихи 10-уми декабри
соли 2018 бо баҳои хуб, аз фанҳои фалсафа дар таърихи 3-уми декабри соли 2018
бо баҳои хуб ва назария ва методикаи омӯзишу парвариш (методикаи таълими
физика) дар таърихи 6-уми апрели соли 2019 бо баҳои аъло супорид.

Диссертатсия дар кафедраи «Методикаи таълими физика»-и Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ ва Маркази илмӣ
Хучанди АИ ҚТ омода гардидааст.

Роҳбари илмӣ:

Умаров Умар Сулаймонович – номзади илмҳои педагогӣ, дотсент,
мудир кафедраи “Методикаи таълими физика”-и Донишгоҳи давлатии
омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ;

Мушовири илмӣ:

Абдуманонов Абдуалӣ – доктори илмҳои физикаю математика, профессор, мудири лабораторияи физикаи Маркази илмии Хучанди Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Муқарризони расмӣ:

1. **Мачидов Ҳамид** – доктори илмҳои техникӣ, профессори кафедраи математикаи олий ва фанҳои табиатшиносии Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон;
2. **Одиназода Латофат Амиршо** – номзади илмҳои педагогика, директори коллечи информатика ва технологияи компютери шаҳри Душанбе.

Ташкилоти тақриздиханда: Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, дар хулосаи мусбати худ бо имзои тақризи доктори илмҳои кимиё, профессори кафедраи физика, методикаи таълими он ва технологияи материалҳо Каримов С.К. ва мудири кафедра номзади илмҳои педагогика Қодирова Дилафрӯз Толибовна пешниҳод гардида ва бо имзои ректори донишгоҳ доктори илмҳои физикаю математика, профессор, узви вобастаи АИ ҶТ Табарӣ Абдулло Ҳабибулло аз таърихи 26-уми декабри соли 2019, суратчаласаи № 5 тасдиқ шудааст ҷавобгӯй ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, муаллифи он шоистаи дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.02 – назария ва методикаи омӯзишу парвариш (методикаи таълими физика) мебошад.

Унвонҷӯ муаллифи 11 кори чопшуда оид ба мавзӯи диссертатсия, аз ҷумла 4 кори илмии дар нашрияҳои илмии тақризшавандаи КОА ҶТ ва КОА ФР чоп гардида мебошад. Дар ин корҳо ҷиҳатҳои назариявӣ, илмию методӣ ва амалӣ инъикос ёфтаанд.

Мундариҷаи асосии кори диссертатсионӣ дар таълифоти зерини муаллиф инъикос ёфтаанд:

I.Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ВАК-и Федератсияи Русия

1. **Л.Т.Мухторов, А.А.Абдуманнонов.** Муайян кардани коэффисиенти часпакии моеъ тавассути модели компютерӣ // Паёми донишгоҳи миллии Тоҷикистон 2016,1/2(196),С.121-127.
2. **Л.Т.Мухторов, А.Абдуманонов.** Применение языка Бейсика в решении физических задач по физике // Учёные записки ХГУ, 2005 №10, С.89-105. (на тадж.яз).
3. **Л.Т.Мухторов, А.Абдуманонов.** Применение Visual Basic 6.0 в решении задач по физике // Учёные записки ХГУ, 2006, №12, С.73-82. (на тадж.яз)

4. **Л.Т.Мухторов**, А.Абдуманонов. Применение VB6.0 в построении графиков по физике // Учёные записки ХГУ, 2013, №3(26), С.2-18.
5. **Л.Т.Мухторов**, А.Абдуманонов, М.Абдуманнова. Сложение перпендикулярных колебаний с помощью компьютерной модели Учёные записки ХГУ, 2015, №2 (33), С.101-110. (на тадж.яз).
6. **Л.Т.Мухторов**, А.Абдуманнонов, М.Ш.Абдуманнова. Омӯзиши чамъшавии лаппишҳои ҳамсамт ва падидаи заниш тавассути модели компютерӣ // Номаи донишгоҳ ДДХ, 2016, №1(36), С. 86-95.
7. **Л.Т.Мухторов**, А.Абдуманнонов. Корҳои озмоишии компютерӣ аз физика: «Омӯзиши лаппиши хомӯшшаванда» // Номаи донишгоҳ ДДХ, 2015, №2(33), С.90-99.
8. **Л.Т.Мухторов**, А.Абдуманнонов, Н.С.Бозоров. Методикаи сохтани графикҳо аз физика тавассути барномаи VB6.0 // Номаи донишгоҳ ДДХ, 2018, №4 (47), С.174-178.
9. **Л.Т.Мухторов**, А.Абдуманонов, Ф.А.Абдуманнова. Методикаи ҳалли масъалаҳо аз физикаи квантӣ тавассути барномаи Visual Basic 6.0 // Номаи донишгоҳ ДДХ, 2018, №4(47), С.179-183.
10. **Л.Т.Мухторов**, А. Абдуманнонов. Методикаи ҳалли масъалаҳо аз динамика тавассути барномасозии консолӣ // Номаи донишгоҳ ДДХ, 2019, №2(49). (дар чоп).

II. Мақолаҳо дар нашрияҳои дигари чопшуда:

11. **Мухторов Л.Т**, Абдуманнонов А. Омӯзиши шитоби афтиши озод дар чирмҳои осмонӣ бо истифода аз компютер // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ «Масъалаҳои физикаи муосир» Хучанд: 2015, С.71-77.
12. **Мухторов Л.Т**, Абдуманнонов А, Абдуманнова М.Ш. Кори лаборатории компютерӣ аз физика бо истифода аз забони Visual Basic 6.0 // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ «Масъалаҳои физикаи муосир», Хучанд: 2015, С.78-83.
13. **Мухторов Л.Т**, Абдуманнонов А, Абдуманнова Ф. Омӯзиши ҳаракати ҷисм дар муҳити часпак тавассути модели компютерӣ // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ оид ба мавзӯи «Сифати таълим дар мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон», Хучанд: 2016, С. 476-481.

III. Дастурҳои илмӣ ва методӣ:

14. А.Абдуманнонов, **Л.Т.Мухторов** Намунаи иҷрои корҳои лаборатории компютерӣ аз физикаи умумӣ. – Хучанд: Меъроҷ, 2018, - 48 с.
15. **Л.Т.Мухторов**, Н.Ф.Махкамов. Методикаи ҳалли масъалаҳои физика бо забони Qbasic. - Исфара, 2004, - 27 с.

Ба автореферат тақриз додаанд:

1. **Бозоров Неъматулло** – номзади илмҳои физикаю-математика, мудир кафедраи физика ва астрономияи Донишкадаи педагогии Қуқанд ба номи Муқимӣ;
2. **Ситамов Саъдулло** – номзади илмҳои физикаю математика, дотсент, мудир кафедраи Физикаи биологӣ ва информатикаи Донишгоҳи тиббии Хатлон;
3. **Сафаров Мунир Ватанович** – номзади илмҳои педагогика, дотсенти кафедраи илмҳои компютери Донишгоҳи давлатии Қўлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ;
4. **Табаров Сунатулло Рустамович** - номзади илмҳои педагогика, дотсент, мудир кафедраи риёзӣ-иқтисодии Донишкадаи энергетикаи Тоҷикистон дар ноҳияи Қўшонӣён;
5. **Файзиев Исматилло Давлатович** – доктори илмҳои педагогика, профессори кафедраи физикаи назариявӣ ва методикаи таълими физикаи Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров;
6. **Туйчиев А.А.** - номзади илмҳои педагогика, дотсенти кафедраи физикаи тиббӣ ва биологӣ бо асосҳои технологияи информатсионии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино.

Ҳама тақризҳо воридшуда мусбӣ буда, эродҳо асосан хусусияти тавсиявӣ доранд.

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот. Масъалаи муҳими дар назди ҳаёти педагогии муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон истода, ки аз қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», «Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020», «Барномаи рушди фанҳои табиатшиносӣ, риёзӣю техникӣ барои солҳои 2010-2020» ва «Барномаи рушди иноватсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» бармеояд, ин тарбияи насли муосири омӯзгорони физика дар муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии кишвар барои ҷамъияти иттилоотии муосир мебошад. Ин масъала тақозо менамояд, ки мутахассисони муосир на танҳо фанни физикаро хуб донанд, балки навгониҳои технологияи иттилоотиро дар пешрафти касби худ татбиқ карда тавонанд. Яке аз роҳҳои ҳалли ин масъала – истифодаи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар таълими фанҳои табиӣ-математикӣ, аз ҷумла дар таълими фанни физика ба ҳисоб меравад. Тайёрии бунёдии донишҷӯён аз фанни физикаи умумӣ яке аз самтҳои афзалиятнок дар тайёр кардани омӯзгорони физика дар муассисаҳои олии педагогӣ ва техникӣ ба ҳисоб меравад. Физикаи умумӣ дар донишгоҳҳои педагогӣ ва техникӣ потенциали бузурги татбиқӣ дорад. Натиҷаи асосии

бунёдии таълими физика - ин ташаккули таффакури эҷодии донишҷӯ мебошад. Иттилоотонии маориф дар муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз самтҳои афзалиятнок дар инкишофи маорифи ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад. Компютеркунонии таълим тайёр кардани мутахассисони савияи баланди касбидоштаро таъмин менамояд. Ба истифодаи бисёрсолаи компютер дар таълим нигоҳ накарда, дар назарияи педагогика ва методикаи таълим роҳи ягонаи ҳалли проблемаи татбиқи самараноки компютер дар таълими фанни физика мавҷуд нест. Ҳангоми гузаронидани назарпурсӣ дар байни омӯзгорону донишҷӯёни чор муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии кишвар (ДДХ ба номи академик Бобочон Ғафуров, ДДОТ ба номи Садриддин Айнӣ, ДДБ ба номи Носири Хусрав, ДДК ба номи Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ) ошкор гардид, ки ҳақиқатан ҳам дар факултетҳои физикаи ин муассисаҳои таълимӣ корҳои лаборатории компютерӣ ташкилу гузаронида намешаванд. Корҳои лаборатории курси физикаи умумӣ аз рӯи навиштаҷот тибқи таҳсилоти анъанавӣ ташкилу гузаронида мешаванд. Методикаи ташкилу гузаронидани корҳои лаборатории компютерӣ аз курси физикаи умумии муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии кишвар коркард нашудааст. Бар замми ин, таҳлили барномаи таълими фанни «Технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ»-и муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии кишвар собит намуд, ки дар онҳо боби амсиласозии (моделиронии) компютери равандҳои физикавӣ, барои факултетҳои физика ворид карда нашудааст.

Ба таври нокифоя таълим додани забони барномасозӣ барои донишҷӯёни факултетҳои физика, норасоии таъминоти барномавӣ, бо методҳои кӯҳна таълим додани фанни технологияи иттилоотӣ, дастрасӣ надоштани донишҷӯён ба компютерҳо, бо методҳои анъанавӣ ташкилу гузаронидани корҳои лабораторӣ аз физикаи умумӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олий ва миёнаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба назар мерасад.

Ҳамин тариқ, таҳлили адабиёти илмӣ-методӣ, педагогӣ-психологӣ, барномаҳои таълим, омӯзиши амалияи таълими физика, озмоиши педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон собит намуд, ки ба иҷрои корҳои лаборатории компютерӣ диққати ҷиддӣ дода намешавад. Дар машғулиятҳои фанни «Технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ» низ ба ин масъала эътибор дода нашудааст. Донишҷӯёни ин донишгоҳҳо ба корҳои лаборатории компютерӣ аз курси физикаи умумӣ шинос нестанд ва ин табиист, чунки барои гузаронидани корҳои лаборатории компютерӣ дастуру тавсияҳои методӣ бо забони тоҷикӣ умуман вуҷуд надоранд. Омӯзгорони физикаи ин донишгоҳҳо ба методикаи ташкилу гузаронидани корҳои лаборатории компютерӣ шинос нестанд.

Ҳамин тариқ, мавҷуд набудани ягон таҳқиқоти махсуси мукамал оид ба масъалаи таҳқиқотӣ, мавҷуд набудани маводи таълимию методӣ доир ба истифодаи барномаҳои компютери такмилдодашуда (БКТ) дар таълими физика ба забони тоҷикӣ барои омӯзгорони физикаву донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии педагогии ҷумҳурӣ, дурусту самаранок ба роҳ намондани ташкилу гузаронидани корҳои лаборатории компютерӣ аз физикаи умумӣ дар ин муассисаҳои таълимӣ **мубрамият ва замонавӣ** будани мавзӯи таҳқиқотро собит менамояд.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот иборат аст, аз:

- ба курси физикаи умумӣ дохил кардани амсилаҳои (моделҳои) компютери корҳои лабораторӣ тавассути барномаҳои компютери такмилдодашуда дар муҳити барномарезии QB ва VB6.0 ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯёни факултети физикаи муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ;
- мураттаб сохтани барномаҳои компютери такмилдодашуда барои ҳалли масъалаҳои физикӣ бо додашудаҳои такроршаванда ва тавассути барномасозӣ ҳал кардани онҳо бо забонҳои QB ва Visual Basic ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯёни факултети физикаи муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ;
- мураттаб сохтани барномаҳои компютерӣ дар муҳити Visual Basic барои сохтани графикҳои физикӣ ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯёни факултети физикаи муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ;
- тартиб додани барномаҳои компютерӣ дар муҳити Visual Basic барои лоиҳабандии корҳои лаборатории компютерӣ аз бобҳои лаппишҳои механикӣ электрмагнитӣ ва ҳосиятҳои моеъҳо ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯёни факултети физикаи муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ;
- ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯёни факултети физикаи муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ бори аввал дар ҷумҳурӣ практикуми корҳои лаборатории компютерӣ бо интерфейси истифодабаранда ба забони тоҷикӣ мураттаб гардида, методикаи истифодаи он дар таълим барои донишҷӯёни ихтисоси физика пешниҳод карда шудаанд.

Асоси методологии таҳқиқот методи диалектикий маърифат; принципи мусалсалии (системанокии) омӯзиш ва робитаи он бо амалия; илмияти омӯзиш ва дастрасии он; таҳқиқот дар соҳаи иттилоотонии маориф; таҳқиқот оид ба методикаи таълими физика дар муассисаҳои таҳсилоти олии тавассути барномаҳои таълимии компютерӣ; принципҳои дидактика ва назарияи инкишофии омӯзиш; тасаввуроти фалсафавӣ дар бораи ҷамъияти муосири

иттилоотӣ, моделиронии математикии равандҳои физикӣ, тарбияи шахсият ва корхое, ки ба масъалаҳои назария, методология ва таълими амалии физика бахшида шудаанд, ташкил медиҳад.

Аҳамияти назариявии таҳқиқотро аз пешниҳоди коркарди методикаи самараноки истифодаи барномаҳои компютери такмилдодашуда дар таълими физикаи умумӣ бо мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯёни факултети физикаи муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ; ҳиссагузорӣ ба коркарди назария ва методикаи таълими физика ҳангоми татбиқи барномаҳои компютери такмилдодашуда мавриди иҷрои корҳои лаборатории компютерӣ аз бобҳои лаппишҳои механикуву электромагнитӣ ва ҳосиятҳои моеъҳо ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯён; таҳқиқи имкониятҳои истифодаи барномаҳои компютери такмилдодашуда дар ҳалли масъалаҳо аз физикаи умумӣ, сохтани графикҳои физикӣ бо ёрии забони барномасозии VB6.0; муносибати эҷодкорона ба муайян кардани имкониятҳои барномаи таълимӣ, китобҳои дарсии амалкунандаи физикаи умумӣ ва технологияи информатсионӣ баҳри татбиқи барномаҳои компютери такмилдодашуда ҳангоми омӯзиши физика ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯён.

Аҳамияти амалии кор иборат аст иборат аст, аз:

- ба мақсади инкишофи тафаккури эҷодии донишҷӯёни факултети физикаи муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ ҳафт кори лаборатории компютерӣ аз курси физикаи умумӣ коркард гардид; оид ба лоиҳабандии корҳои лаборатории компютерӣ аз физика тавассути барномаҳои компютери такмилдодашуда тавсияҳои методӣ пешниҳод карда шуд; методикаи гузаронидани корҳои лаборатории компютерӣ аз физика коркард шуд, ки барои беҳтар шудани сифати иҷрои корҳои лабораторӣ мусоидат мекунанд. Аз ин тавсияву коркардҳои методӣ омӯзгорон ва донишҷӯён истифода карда метавонанд;
- натиҷаҳои таҳқиқотро дар амалияи тайёр кардани омӯзгорони физика ва технологияи иттилоотӣ дар донишгоҳҳои омӯзгорӣ, дар донишкадаи тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф, инчунин дар таълими фосолавӣ истифода кардан мумкин аст.

Ба асоси таҳқиқот методҳои зерин гузошта шудааст:

- таҳлили ҳуҷҷатҳои меъёрии ҳуқуқии соҳаи маориф;
- таҳлили назарияи проблемаи таҳқиқот дар асоси омӯхтани адабиёти методӣ, педагогӣ, психологӣ, барномаҳои таълимӣ, китобҳои дарсӣ ва матбуоти даврии педагогии ҷумҳурӣ;
- омӯзиши бомақсади ҷараёни таълими физика дар муассисаҳои таҳсилоти олии педагогӣ: мушоҳидаҳои педагогӣ, сӯҳбат бо донишҷӯёну омӯзгорон,

омӯзиши таҷрибаи педагогии омӯзгорон, гузаронидани корҳои санҷишию беруниаудиторӣ ва таҳлили пурсишҳои анкетиву корҳои санҷишӣ;

- таҳлилу баррасии технологияи барномасозӣ дар таълими физика;
- ташкилу гузаронидани озмоиши педагогӣ ва таҳлили натиҷаҳои он.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Мувофиқи мақсади таҳқиқот рисолаи таҳқиқотӣ шакли зайл дорад: Рисола аз муқаддима, ду боб, хулоса, феҳристи адабиёт (144 номгӯй) ва аз замима иборат буда, 201 саҳифаи чопи компютериरो ташкил медиҳад.

Диссертатсияи Мухторов Лутфулло Тахирович ҷавобгӯи талаботи муқаррарнамудаи банди 7-ӯми “Тартиби додани дараҷа ва унвонҳои илмӣ” нисбати диссертатсияҳо барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илм мебошад.

Шӯрои диссертатсионӣ дар ҷаласаи худ (11.01.2020, протоколи №1), дар бораи ба Мухторов Лутфулло Тахирович додани дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ қарор қабул кард.

Дар овоздиҳии пинҳонии Шӯрои диссертатсионӣ иборат аз 14 нафар, аз ҷумла 9 доктори илм, ки ба ҳайси шӯро дохил мешаванду дар ҷаласа иштирок доштанд, чунин овоз доданд: тарафдор – 14 нафар, зид – нест, бюлетенҳои беътибор – нест.

Раиси шӯрои диссертатсионии
6D.KOA-035 доктори илмҳои
педагогика, профессор

Шарифзода Ҷ.Ш.

Котиби илмии шӯрои диссертатсионии
6D.KOA-035 номзади илмҳои
педагогика, дотсент

Файзализода Б.Ф.

Имзои профессор, Шарифзода Ҷ.Ш. ва
дотсент, Файзализода Б.Ф.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори шӯбаи кадрҳои
ДДБ ба номи Носири Хусрав

Амиршоев А.А.

13.01.2020.